

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Algemene Rekenkamer
de president van de Algemene Rekenkamer
Postbus 20015
2500 EA Den Haag

Directoraat-generaal Agro

Directie Europees,
Internationaal en Agro
economische Beleid

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/Inv

Datum

Betreft Aanvulling op bestuurlijke reactie rapport AR bij de NV 2019

Geachte heer Visser,

Namens het kabinet hebt u reeds een bestuurlijke reactie ontvangen op uw rapport betreffende de Nationale Verklaring 2019. Daarin is aangekondigd dat ik u separaat een reactie zou sturen op het onderdeel 'Effectiviteit van EU-inkomenssubsidies aan boeren'. Deze brief is daarvan de invulling.

De Algemene Rekenkamer (AR) presenteert in hoofdstuk 5 van de Nationale Verklaring 2019 een onderzoek naar de bijdrage van de inkomenssteun van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) aan een redelijke levensstandaard van boeren. De AR signaleert daarbij dat een aanzienlijk deel van de boerenbedrijven een inkomen heeft onder het minimumloon. Dat vergt aandacht. Mede daarom zet het kabinet, ook op basis van het Regeerakkoord, in op een aantal maatregelen om de positie van boeren te versterken en de GLB-middelen effectiever in te zetten.

Zoals de AR constateert, draagt de inkomenssteun van het GLB inderdaad bij aan het netto bedrijfsresultaat van de boer. De AR maakt daarbij terecht de kanttekening dat het onderzoek het daadwerkelijke effect van de inkomenssteun op het inkomen van de boer niet kan voorspellen, omdat er geen rekening gehouden is met o.a. tweede-orde-effecten, zoals het verdisconteren ('weglekken') van inkomenssteun in de grondprijs of in de marktprijs van producten. Die effecten leiden ertoe dat de inkomenssteun niet (volledig) ten goede komt aan het inkomen van boeren, maar – in deze voorbeelden – ook aan grondeigenaren en aan consumenten of andere ketenpartijen.

De AR laat zien dat een aanzienlijk deel van de boeren zelfs met inkomenssteun uit agrarische activiteiten een inkomen heeft onder het minimumloon. Ook als we kijken naar het netto besteedbaar inkomen van agrarische huishoudens, blijkt dat 40 procent een inkomen ontving dat lager ligt dan het doorsnee inkomen van Nederlandse huishoudens. Deze indicator geeft echter geen inzicht in de mate waarin het inkomen uit agrarische activiteiten nog aangevuld is met andere bronnen van inkomen. Duidelijk is dat veel boeren genoeg moeten nemen met een beperkt inkomen. Tegelijkertijd vraagt de maatschappij inspanningen van boeren om te komen tot duurzamere productiemethoden. Dat wringt.

Ons kenmerk

DGA-EIA / Klik of tik om tekst in te voeren.19107607

Uw kenmerk

Bijlage(n)

Het kabinet heeft daarom al eerder geconstateerd dat er onvoldoende balans is in de marktmacht van de schakels in de agroketens en wil het verdienvermogen van agrarische ondernemers versterken, zeker daar waar duurzaamheids-inspanningen gevraagd en geleverd worden. Voor de maatregelen die het kabinet hiertoe neemt, verwijs ik naar het Regeerakkoord¹ en mijn brieven aan de Tweede Kamer van 29 juni 2018² en 1 april 2019 over de versterking van de positie van de boer in de keten en oneerlijke handelspraktijken in de voedselvoorzieningsketen³.

Ten aanzien van de inkomenssteun van het GLB zelf zet het kabinet in het Regeerakkoord in op een verschuiving van de generieke inkomensondersteuning naar doelgerichte betalingen voor innovatie, duurzaamheid, voedselzekerheid en voedselveiligheid. Verwacht mag worden dat dit genoemde 'weglekeffecten' zal beperken.

Tevens zet het kabinet in op aftopping van de inkomenssteun per bedrijf. Zoals de AR constateert, ontvangen op dit moment landbouwbedrijven met hogere inkomens ook meer inkomenssteun. Daarmee lijkt bij grote bedrijven meer steun terecht te komen dan nodig is voor een redelijk inkomen. Dit komt doordat de steun als vast bedrag per hectare wordt toegekend: bedrijven met meer grond ontvangen daardoor meer inkomenssteun, terwijl zij in de regel ook meer omzet en inkomen genereren. De aftopping van inkomenssteun zal dit effect beperken.

Samenvattend zie ik in uw rapport veel nuttige informatie, die ik beschouw als ondersteuning voor de door het kabinet ingezette koers en graag betrek bij de verdere beleidsontwikkeling.

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

---

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-2017-vertrouwen-in-de-toekomst>

² <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/documenten/kamerstukken/2018/06/29/kamerbrief-over-de-positie-van-de-boer-in-de-keten>

³ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/documenten/kamerstukken/2019/04/01/kamerbrief-appreciatie-van-de-europese-richtlijn-oneerlijke-handelspraktijken-in-de-voedselvoorzieningsketen>